
ՍՈՑԻՈԼՈԳԻԱ

ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՈՒՂՂՎԱԾՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

ՆՈՆՆԱ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

Բոլոնիայի գործընթացին անդամակցության տասնամյա ժամանակահատվածում ՀՀ-ում կազմակերպվող մասնագիտական կրթական համակարգում գրանցվել են լուրջ արդյունքներ: Սակայն, դրա հետ մեկտեղ, բարեփոխումների գործընթացը դեռևս հաշվի չի առնում այն խորքային հատկանիշները, որոնք առնչվում են մասնագիտական կրթության որակի ապահովմանը: Հոդվածում քննարկվում են կրթական բարեփոխումների ուղիները՝ «ավագ դպրոց-բակալավրիատ-մագիստրատուրա-ասպիրանտուրա» շղթայով, որոնք ունեն նաև սոցիալական նշանակություն:

Բանալի բառեր – Բոլոնիայի գործընթաց, ավագ դպրոց, բակալավրիատ, մագիստրատուրա, հետբուհական կրթություն, ուսուցման վերջնարդյունքներ:

Սոցիալական ուղղվածությունը մասնագիտական կրթության կազմակերպման կարևորագույն բաղադրիչներից է, որի վրա լուրջ ուշադրություն պետք է դարձվի մեր հանրապետությունում: Մի կողմից՝ մասնագիտական կրթական ծառայությունների զգալի մասը կատարվում է վճարովի հիմունքներով, մյուս կողմից՝ ոչ միշտ է իրականացվում աշխատաշուկայի պահանջներին թիրախավորված կրթություն, և արդյունքում քոլեջներն ու բուհերն ավարտելուց հետո մեր շրջանավարտները, աշխատանք չգտնելով, պարզապես լրացնում են մասնագիտական կրթություն ունեցող գործազուրկների դժգոհ բանակը:

Ավագ դպրոցը առայժմ չի ծառայում իր գլխավոր նպատակին՝ շրջանավարտի մասնագիտական կողմնորոշումների ձևավորմանը¹, ինչպես նաև համալսարանական կրթության բեռնաթափման նպատակով բուհական որոշ առարկաների ներառումը դպրոցական ծրագրեր (բնապահպանություն, պատմություն, քաղաքաշտպանություն և այլն): Ավագ դպրոցի և բուհական համա-

¹ Տե՛ս **Մելքումյան Յու.**, ՀՀ ավագ դպրոցի աշակերտների մասնագիտական կողմնորոշման մեթոդական խնդիրները, «Բանբեր Երևանի համալսարանի», Սոցիոլոգիա, տնտեսագիտություն, 2015, # 3(18), էջ 5:

կարգի խզման պատճառներից է այն, որ բուհի ընդունելությունը կազմակերպվում է շտեմարաններով, որոնք մեր կարծիքով, չեն նպաստում մասնագիտական կրթական կողմնորոշվածությանը և մասնագիտական կրթության ծառայությունների արդյունավետ մատուցմանը:

Այս առումով նպատակահարմար կլինի ավագ դպրոցում կազմակերպել մասնագիտական կողմնորոշումների դասընթացներ, որոնց կարող են մասնակցել նաև բուհերը՝ ներկայացնելով մասնագիտական ներածության ծրագրեր: Հարկավոր է ընդունելության քննությունները կազմակերպել ոչ թե համընդհանուր շտեմարաններով, այլ ըստ մասնագիտական ուղղորդման ծրագրերի: Անհրաժեշտ ենք համարում նաև ավագ դպրոցի ավարտական դասարաններում ներմուծել համալսարանական ծրագրերով ընդհանուր հումանիտար առարկաների ուսուցում, որը հնարավորություն կտա մի կողմից՝ բեռնաթափելու բուհական կրթական ծրագրերը, մյուս կողմից դպրոցի աշակերտների ակտիվում կուտակելու ակադեմիական կրեդիտներ, որոնք փոխճանաչելի կլինեն համալսարաններում:

Ինչ վերաբերում է բակալավրիատին, ապա ոլորտը մեր կարծիքով, բարեփոխումների ընդհանրապես չենթարկվեց և ընդամենը կրեց կոսմետիկ փոփոխություններ (կրեդիտային համակարգ, ինքնուրույն աշխատանք, միջանկյալ քննություններ և այլն): Բակալավրիատում խորքային բարեփոխումների հիմնական թիրախներ պետք է լինեն առարկայական ծրագրերը, որոնք պետք է ուղղորդվեն ոչ միայն գիտելիքի կուտակմանը, այլ որ ամենակարևորն է, մասնագիտական հմտությունների և կարողությունների ձեռքբերմանը: Կարևորվում են նաև շրջանավարտների ուսումնառության վերջնարդյունքների թիրախավորումը և հասցեագրումն աշխատանքի շուկայի պահանջներին, քանի որ գործատուն առավելապես հետաքրքրված է ոչ միայն խելացի, այլև կարող համալսարանական շրջանավարտներով²:

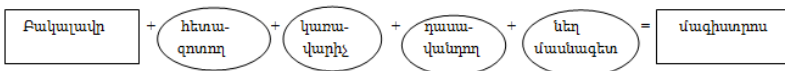
Կարևորում ենք նաև ակադեմիական կրեդիտների բուհից բուհ շարժունության ավելացումը: Ներկայումս անհասկանալի է բակալավրիատում ակադեմիական կրեդիտներ հավաքելը, երբ դրանք «քարացած» մնում են բուհերում և պարզապես արձանագրվում դիպլոմի հավելվածում: Կրեդիտներ չփոխանցելը բուհից բուհ ոչ միայն չի նպաստում ուսանողների շարժունությանը, այլև կորչում է դրանց դերակատարումը կրթական ծառայությունների

² St'u Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Leuven and Louvain-la-Neuve", 28-29 April 2009, paragraf 23.

արդյունավետ կառավարման համակարգում, որի համար էլ հենց ստեղծվել են:

Կարևորվում է նաև բակալավրիատի ուսումնառության թե՛ տարիների և թե՛ ծրագրերի բեռնաթափումը. հարկավոր է ուսումնական ծանրաբեռնվածության մի մասը տեղափոխել ավագ դպրոց և քոլեջներ: Բակալավրիատը՝ որպես քոլեջների և ավագ դպրոցի ակադեմիական իրավահաջորդ, պետք է իր ակադեմիական մթնոլորտով շաղկապված լինի վերջիններիս հետ և չգործի մեկուսացած՝ շատ դեպքերում կրկնելով անցած նյութը: Մյուս կողմից, եթե բակալավր շրջանավարտը ստանում է մասնագիտական հմտություններ՝ ավանդական խնդիրներ լուծելու համար, ապա հարկ է նշել նաև, որ մագիստրատուրան իր կրթական հայեցակարգով մինչև այժմ ամբողջովին չի ընկալվում համալսարանների կողմից և այդ իսկ պատճառով բովանդակային առումով դեռևս չի կայացել: Ի լրացումն դրա՝ մագիստրոսը, ստանալով հավելյալ կրթություն, գործնականում արհեստավարժ մասնագետի «ավանդական» պարտականություններից ավելին է կատարում, մասնավորապես լուծում է կառավարչական, գիտահետազոտական և ինովացիոն խնդիրներ³:

Գործնականում մագիստրոսներից նորարարական առաջարկների, նորամուծությունների, գիտահետազոտական արդյունքների սպասելիքներ կան, և այդ է պատճառը, որ մագիստրոսական կրթության ուսումնական ծրագրերը պետք է խիստ տարբերվեն բակալավրիատի ուսումնական ծրագրերից: Մագիստրոսական կրթության «ուղղահայաց» կազմակերպումը ենթադրում է բակալավր շրջանավարտի նեղ մասնագիտացում, երբ ուսումնառության ծանրության կենտրոնը տեղափոխվում է մասնագիտության խորացման վրա: «Հորիզոնական» մագիստրոսական կրթությունն առավելապես նպատակաուղղվում է ոչ թե մասնագիտացմանը, այլ գործնական կառավարման ոլորտում մագիստրոսի ճկուն հմտությունների ձեռքբերմանը (տե՛ս գծապատկեր 1):

Գծապատկեր 1. Մագիստրոս շրջանավարտի որակական հատկանիշների ձևավորման ընթացքը մասնագիտական կրթության երկրորդ աստիճանում⁴

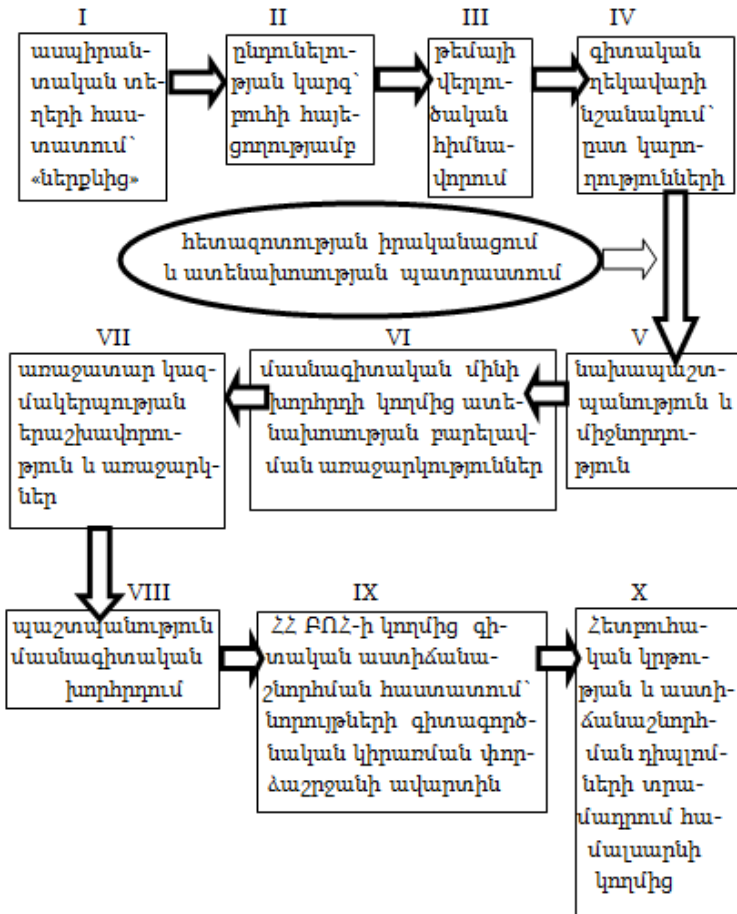
³ Տե՛ս The European Higher Education Area in 2014: Bologna Process Implementation Report, page 26.

⁴ Տե՛ս **Երիցյան Ս.**, Մասնագիտական կրթության մարտահրավերները, Երևան, 2012, էջ 57:

Մեր բուհերի ներկայիս մագիստրատուրան կրթության համատարած «ուղղահայաց» ուղղվածություն ունի, այդ պատճառով էլ ցանկալի արդյունք չենք ստանում, ուստի պետք է բարեփոխումների ենթարկվի հետևյալ ուղղություններով.

- մագիստրատուրան պետք է կազմակերպվի գիտահետազոտական հենքով ողջ կրթության ընթացքում և ոչ թե միայն ավարտական կիսամյակում թեզեր գրելով, որոնք հաճախ գիտագործնական նշանակություն չունեն,
- մագիստրոսական թեզերի որակը պարզապես անվերահսկելի է դարձել անգամ գրախոսությունների և պետական քննական հանձնաժողովների առկայության պարագայում: Այդ պատճառով պետք է կրթության և գիտության նախարարությանը կից ստեղծվի «Թեզերի գրանցման կենտրոնացված ռեգիստր», որը կենտրոնացված կվերահսկի որակը և կբացառի գրագողությունը,
- բակալավրիատում դասավանդվող մթոշները չպետք է փոխադրել մագիստրատուրա և դրանով կրթությունը ծանձրալի դարձնել մագիստրոսի համար: Մագիստրատուրայում դեռևս ակտիվորեն չեն կիրառվում կլոր սեղաններ, միջառարկայական քննարկումներ, բանավիճալին ակումբներ, վեբ/սեմինարներ, այլ ընդամենը նույն կադապարներով բակալավրիատի դասախոսություններն ու սեմինար պարապմունքներն են մատուցվում:

Բարեփոխումների մարտահրավերների առջև է կանգնած նաև մասնագիտական կրթության երրորդ մակարդակը: Ասպիրանտուրայի զարգացման միջազգային և հայրենական փորձի ուսումնասիրությունից ակնհայտ է դառնում, որ հետբուհական հետազոտական և կրթական ներկայիս համակարգը Հայաստանի Հանրապետությունում արմատական փոփոխությունների կարիք ունի: Ընդ որում, անհրաժեշտություն է զգացվում, մի կողմից, ընդլայնելու ասպիրանտուրայի ինքնավարության շրջանակը և բուհերին այս ոլորտում տալու ակադեմիական լայն ազատություններ, մյուս կողմից՝ առավել խստապահանջություն դրսևորելու որակյալ հետազոտական արդյունքների որոշակիացված հասցեագրման, ինովացիոն առաջարկների ներդրման ու սպառման ուղղությամբ:

Գծապատկեր 2. Ապահրանտուրայի կազմակերպման
առաջարկվող բարեփոխումների փուլերը ՀՀ-ում⁵

իրենց լուծումներին են սպասում զալցբուրգյան սկզբունքների հենքով ասպիրանտական համակարգից դոկտորանտուրային անցման հիմնախնդիր-

⁵ Տե՛ս **Ճուղուրյան Ա., Մխիթարյան Ա.**, Ասպիրանտուրայից դոկտորանտուրա, Երևան, 2016, էջ 102:

ները⁶, որոնք մեր կողմից ներկայացվում են մի շարք նկատառումներով: Նախ՝ ասպիրանտուրայի գիտահետազոտական արդյունքները պետք է հնարավորինս պահանջված լինեն, ունենան իրենց հասցեատերերը և սպառողները, հակառակ դեպքում գիտության վերջնարդյունքները և դրանց վրա ծախսվող ռեսուրսները կարող են փոշիանալ: Հետևաբար՝ կազմակերպման կարևոր բաղադրիչ է լինելու գիտության շուկայի մարքեթինգը: Այս առումով պարտադիր պայման է համալսարաններում գործող հետքուհական մասնագիտական կրթական կառույցում մարքեթինգի ստորաբաժանման հիմնումը, որը պետք է նպաստի ինովացիոն մշակումների առևտրայնացմանը, ընդլայնի գիտահետազոտական արդյունքների ներկայացուցչական շրջանակը գիտության շուկայում, բացահայտի գիտական նորություններն սպառողներին, ապահովի ակադեմիական ոլորտի ներկայությունը ինդուստրիալ շուկայում:

Բացի դրանից, գիտության ներկայիս շուկայում մրցունակ են համարվում այն ծրագրերը, որոնք իրականացվում են միջգիտակարգային բազմազանության հիման վրա⁷: Միջգիտակարգային ասպիրանտական ծրագրերի իրագործումը խրախուսում է ասպիրանտուրայում շարժունությունը և համատեղ դիպլոմների տրամադրումը: Այս առումով անհրաժեշտ է հստակեցնել և կանոնակարգել համատեղ դոկտորանտուրա կազմակերպելու գործընթացը, մշակել ասպիրանտների շարժունության և միասնական դիպլոմների տրամադրման գործառնություններ ոչ միայն հայրենական գիտակրթական կենտրոնների, այլև միջազգային համալսարանների հետ: Ժամանակակից գիտությունը չի կարող մեկուսացած զարգանալ, քանի որ նկատվում է նորությունների միջգիտական համակցման միտում, որն էլ ասպիրանտների շրջանում միջգիտակարգային ուսումնահետազոտական ծրագրերում ընդգրկվելու գրավիչ նախադրյալներ է ստեղծում:

Եվ վերջապես, ատենախոսության գիտական նորությի ներդրումը և որոշակի սպառողին հասցեագրումը պարտադիր պայման պետք է լինեն աստիճանաշնորհման գործընթացում: Եթե նորությն իր կիրառումը չի ստացել, ապա դա պետք է փոխհատուցվի միջազգային գրախոսվող հանդեսներում հրատարակված առնվազն երկու հոդվածի հրատարակմամբ, որը կաջակցի

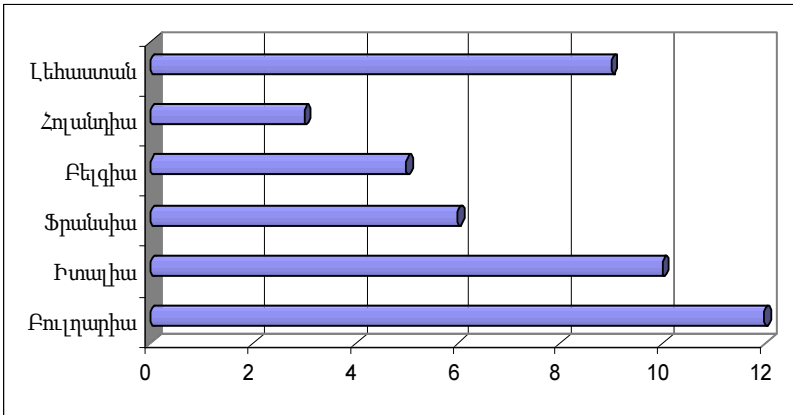
⁶ St'u "BOLOGNA SEMINAR DOCTORAL PROGRAMMES FOR THE EUROPEAN KNOWLEDGE SOCIETY", Salzburg, 3-5 February 2005, paragraph 1.

⁷ St'u Implementation of Salzburg Principles in Republic of Armenia, Training Kit, Tempus-VERITAS, page 96.

ինովացիոն առաջարկների պոտենցիալ սպառողների բացահայտման գործընթացին:

Հետևաբար՝ Բոլոնիայի գործընթացի շրջանակում գործող զայցբուրգյան սկզբունքների հենքով ասպիրանտուրա կազմակերպելիս արմատապես վերանայվում են ամբիոնի, առաջատար կազմակերպության, մասնագիտական խորհուրդների, գիտական ղեկավարի ինստիտուտի, ՀՀ ԲՈՀ-ի գործառույթները (տե՛ս գծապատկեր 2)⁸՝ հիմնականում նպատակ ունենալով ձևավորելու մրցունակ դոկտորանտուրա:

Կարևոր ցուցանիշ է համարվում նաև բուհն ավարտելուց հետո շրջանավարտի աշխատանք գտնելու տևողությունը, որը ԲԿԵՏ-ում միջինը կազմում է 4 ամիս և ըստ երկրների՝ ունի հետևյալ բաշխվածությունը (գծապատկեր 3):

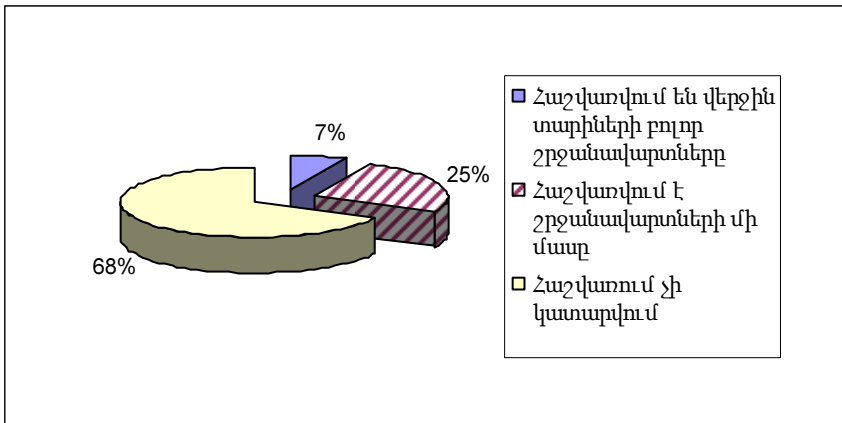
Գծապատկեր 3. Համալսարանն ավարտելուց հետո շրջանավարտների աշխատանքի անցնելու տևողությունը (ամիսներ)⁸

Աշխատանքի շուկայում անընդհատ աճում է հմտությունների ավելի բարձր մակարդակների և փոխանցելի կարողությունների պահանջը: Աշխատանք գտնելու կարողությունն անհատին լիովին օգնում է օգտվելու աշխատաշուկայի փոփոխվող պահանջների ընձեռած հնարավորություններից: Բուհը պետք է արձագանքի գործատուների կարիքներին՝ թույլ տալով վերջին-

⁸ Տե՛ս Eurostat, Labor Force Survey (LFS) ad-hoc module.

ներիս ավելի լավ հասկանալ կրթական ծառայությունների մատուցման հեռանկարները: Բուհերը պետք է բարելավեն ուսանողների և շրջանավարտների կարիերայի և աշխատանքային գործունեության հետ կապված կողմնորոշիչ ծառայությունների տրամադրումը, մատչելիությունը և որակը:

Ուստի համալսարանական կրթական բարեփոխումների շրջանակներում հիմնախնդիրներ են համարվում յուրաքանչյուր կրթական աստիճանի համար աշխատանքի տեղավորման հնարավորությունների դիտարկումը և գնահատումը: Այս առումով բուհերը պետք է սերտ համագործակցեն գործատուների և այլ շահառուների հետ՝ ուսումնական ծրագրերի արդիականացման, նոր կրթական աստիճանային համակարգերում կարիերայի կառույցների համադրելիության ուղղությամբ:

Գծապատկեր 4. Շրջանավարտների զբաղվածության կանոնավոր հաշվառումը ՀՀ պետական բուհերում⁹

Եթե թվարկված վերոնշյալ խնդիրները որոշ առումներով իրենց լուծումներն են ստանում Եվրոպայում, ապա մեր հանրապետությունում դրանք դեռևս զուտ մակերեսային քննարկումների կամ ձևական մեկնաբանությունների տեղիք են տալիս: Նախ և առաջ ՀՀ բուհերը, որոնք անգամ հանրային ֆինանսավորմամբ պետպատվերով կրթություն են իրականացնում, պատասխանա-

⁹ Տե՛ս Բոլոնիայի գործընթացի իրականացումը ՀՀ պետական բուհերում: Վերլուծական զեկույց, // Բարձրագույն կրթության ռազմավարական հետազոտությունների ազգային կենտրոն, 2012 թ., էջ 116:

տու չեն պետպատվերի շրջանակում կրթություն ստացած շրջանավարտների աշխատանքի տեղավորման գործում:

ՀՀ բուհերում անխտիր գործում են կարիերայի կենտրոններ, որոնք, իրենց հիմնական առաքելությունը չիրականացնելով, ընդամենը պրակտիկաների կազմակերպման հարցեր են լուծում: Մինչդեռ այդ կենտրոնների առանցքային խնդիրը պետք է լինի շրջանավարտների զբաղվածության ապահովումը, «բուհ-աշխատաշուկա» հարաբերությունների փոխկամրջումը: Ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ նույնիսկ ՀՀ բուհերում շրջանավարտների զբաղվածության կանոնավոր հաշվառում չի իրականացվում (տե՛ս գծապատկեր 4):

Ներկայումս մասնագիտական կրթական ծրագրերի վերանայման շրջանակում խնդիր է դրվում նաև բարձրացնելու կրթական ծառայությունների մրցունակության աստիճանը: Որքան էլ որ կարևորենք համալսարանական կրթական բարեփոխումների իրագործումը, միևնույն է, այն արդյունավետ չի լինի, եթե հասցեագրված չլինի կրթական ծառայությունների սպառողներին: Իսկ մասնագիտական կրթության առանցքային սպառողը շրջանավարտն է, որը կրթության է ձգտում՝ հասարակության մեջ ցանկալի դիրքի հասնելու համար: Հետևաբար, մասնագիտական կրթության ոլորտում բարեփոխումները պետք է առաջին հերթին բավարարեն կրթական ծառայությունների սպառողների շահերը:

Բակալավրիատի կամ մագիստրատուրայի շրջանավարտը, դեռևս որպես համալսարանի դիմորդ հանդես գալով, պետք է համոզմունք ունենա, որ տվյալ մասնագիտության գծով պահանջված է լինելու աշխատաշուկայում: Այս առումով Բոլոնիայի գործընթացի ներկա փուլում էապես ուշադրություն է դարձվում ուսումնառության մրցունակ վերջնարդյունքներին, երբ կրթությունն ամբողջովին հասցեագրվում է աշխատաշուկայի պահանջներին:

Ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս¹⁰, որ Բարձրագույն կրթության եվրոպական տարածում (ԲԿԵՏ) համալսարանական շրջանավարտների գործազրկության շարժառիթների շարքում, տնտեսական ճգնաժամերից բացի, կարևոր պատճառ կարող է հանդիսանալ ուսումնառության ընթացքում մասնագետի հմտությունների և կարողությունների անհամապատասխանությունը գործատուի պահանջներին: Այս առումով համալսարանները պետք է ձգտեն հնարավորինս ուսումնառության վերջնարդյունքներն ուղղորդել մասնագետի

¹⁰ Տե՛ս The European Higher Education Area in 2015: Implementation Report, pp. 171-173.

այն հմտություններին և կարողություններին, որոնք պահանջվում են մասնագիտական կրթական առաջին կամ երկրորդ մակարդակում:

Եվ խնդիրը միայն այն չէ, որ շրջանավարտ մասնագետը կարող է չունենալ բավարար հմտությունների կամ կարողությունների ընդգրկում շրջանակ և դրանով իսկ պահանջված չլինել գործատուի կողմից: Գործնականում քիչ չեն դեպքերը, երբ կրթության ընթացքում ձեռք բերած մասնագիտական հմտությունների լայն շրջանակը չի բավարարում գործատուին, քանի որ այն որոշակիորեն կիրառելի չէ աշխատանքի ընթացքում: Եվ ստացվում է այնպես, որ բարձրագույն կրթության մասնագետների աշխատաշուկայում առաջարկի ավելցուկի պարագայում շրջանավարտները գործատուների կողմից գնահատվում են «գերորակավորված» և արդյունքում աշխատանքի չեն անցնում: Ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ Արևմտյան Եվրոպայի համալսարանական գործազուրկ շրջանավարտների շրջանում գործատուի համար «գերորակավորում» ունեցող երիտասարդ մասնագետների տեսակարար կշիռը տատանվում է 14-35%-ի միջակայքում¹¹:

Այդ իրավիճակն ավելի սուր բնույթ է ստանում Հայաստանի Հանրապետությունում, քանի որ, ըստ պաշտոնական վիճակագրության, վերջին տարիներին գործազուրկների մեջ առավել մեծ թվաքանակ են կազմում բարձրագույն կրթությամբ անձինք (տե՛ս աղյուսակ 1), որոնք ունեն կրթական ցենզի բարձր մակարդակ և իրենց մասնագիտական հմտությունների ու կարողությունների որակով գերազանցում են գործատուների պահանջմունքների մակարդակը, և, վերջիններիս կողմից գնահատվելով «գերորակավորված», պարզապես աշխատանքի առաջարկ չեն ստանում:

Այս առումով կարծիք է հայտնվում, որ չնայած ՀՀ-ում Բոլոնիայի գործընթացի որոշակի ձեռքբերումներին՝ իրականացված բարեփոխումները հիմնականում դեռևս առնչվում են բարձրագույն կրթության կառուցվածքային բնութագրերին և, ընդհանուր առմամբ, դեռևս չեն անդրադարձել կրթական ծրագրերի բովանդակությանը և որակին¹²: Դրանք իրենց հերթին բերում են նրան, որ կրթական համակարգը ընդհանուր առմամբ դեռևս շարունակում է «կտրված» մնալ աշխատաշուկայից և ամբողջովին հաշվի չի առնում գործատուների պահանջները: Մասնագիտական կրթական ծրագրերը հաճախ գեր-

¹¹ St´u The European Higher Education Area in 2015: Implementation Report, p. 182.

¹² Տե՛ս **Գաբրիելյան Մ.**, Բոլոնիայի գործընթաց. ուսանողակենտրոն համակա՞րգ // Բաց հասարակության հիմնադրամ- Հայաստան, 2015:

հագեցած են լինում շրջանավարտներից պահանջվող հմտություններին ու կարողություններին ուղղակիորեն չառնչվող առարկաներով կամ էլ չեն ընդգրկում արդիական այնպիսի առարկաներ, որոնք կզարգացնեին այսօրվա շրջանավարտի ունակությունները՝ հասցեագրված գործատուի պահանջներին:

Կրթական գործընթացի կազմակերպման հարթությունում ակնհայտ է մարդկային գործոնի կարևորությունը: Բազմաթիվ են օրինակները, երբ առկա են բավարար տեղեկատվություն, հնարավորություններ, սակայն ուսանողներն ու դասախոսները չեն օգտվում կամ չեն ցանկանում օգտվել դրանցից: Հետևաբար՝ համալսարանները հրատապ անցում պետք է կատարեն ուսումնառության վերջնարդյունքների հենքով կրթության կազմակերպմանը՝ մասնագիտական կրթական ծրագրերում հստակ նշելով, թե որ առարկան ինչ չափով և ինչպես է առնչվում շրջանավարտի մասնագիտական կարողությունների և հմտությունների ձևավորմանը:

Այս ճանապարհով հնարավոր կլինի բեռնաթափել ուսումնական ծրագիրը գերծանրաբեռնող «անուղղակի» առարկաներից՝ փոխարենն ուսումնառության գործընթաց ընդգրկելով աշխատաշուկայի պահանջարկը բավարարող վերջնարդյունքներով նոր առարկաներ: Ուսումնառության վերջնարդյունքների թիրախավորումն աշխատաշուկայի պահանջներին մեծապես կբարձրացնի մասնագիտական կրթական համակարգում բարեփոխումների արդյունավետությունը:

Մասնագիտական կրթության մրցունակության բարձրացման ուղենիշ պետք է համարել նաև ստեղծարար մտածելակերպի ձևավորումն ուսանողության շրջանում: Փորձը ցույց է տալիս, որ մեր հանրապետությունում կազմակերպվող բակալավրիատի կամ մագիստրատուրայի ծրագրերը զուրկ են ինովացիոն բովանդակությունից: Ուսանողական և պրոֆեսորադասախոսական կազմի որոշ մասի մոտ դեռևս գերակայում են կրթական գործընթացի մեխանիկական ընկալումները, երբ ուսումնառությունը դեռևս դիտվում է որպես դասախոսության միջոցով գիտելիք փոխանցելու և այնուհետև քննության ընթացքում այն ստուգելու գործողություն:

Հետևաբար, այս պարագայում կրթական գործընթացը դասախոսների և ուսանողական համակազմի մի մասը դեռևս շարունակում է դիտարկել որպես գիտելիք, տեղեկություն փոխանցելուն, այլ ոչ թե մտածողություն ձևավորելուն ուղղված գործընթաց: Սակայն համալսարանի այսօրվա շրջանավարտի կոմպետենցիաների շրջանակում կարևորվում են ոչ միայն մասնագիտա-

կան գիտելիքները, այլև նրա ստեղծարարության, նորարարության հակումների ինքնադրսևորման կարողությունները:

Ուստի, այսօր մրցակցային են համարվում այն կրթական ծրագրերը, որոնց վերջնարդյունքներով ձևավորվում են ոչ միայն «գիտակ», այլև «ստեղծարար հմտություններով» շրջանավարտներ: Այս առումով մասնագիտական կրթական ծրագրերում ներկայումս մեծ ուշադրություն պետք է դարձվի ուսանողի ոչ թե ձևական, այլ արդյունավետ անհատական աշխատանքի վերջնարդյունքներին՝ նպատակ ունենալով սովորողի մեջ զարգացնելու ստեղծարարությունը, նորարարությունը և ինքնադրսևորումը, որը Բոլոնիայի ներկայիս գործընթացի պահանջներից մեկն է¹³:

Մասնագիտական կրթական ծառայությունների մատուցման մրցունակության գնահատման նպատակով արդեն ավանդույթ է դարձել բուհերի վարկանիշային սանդղակների հրատարակումը, որն արդեն մի քանի տասնամյակ կիրառվում է միջազգային պրակտիկայում՝ վարկանիշավորման տարբեր գործակալությունների կողմից: ՀՀ-ում բուհերի վարկանիշավորման պրակտիկան ընդամենն իր կիրառությունը գտավ 2013 թվականից¹⁴, որը մի քանի նպատակ է հետապնդում.

- գնահատել բուհերի մրցակցային դիրքերը և բարելավել համալսարանական հաշվետվողականությունը,
- ընդլայնել բուհական համակարգի շահառուների՝ ուսանողների, դիմորդների, գործատուների, պրոֆեսորադասախոսական անձնակազմի տեղեկացվածությունը կրթական ծառայությունների մատուցման որակի, արդյունավետության մասին,
- խթանել բուհերի աշխատանքը տեսանելի ապագայում նպաստավոր մրցակցային դիրքերի մոտիվացիոն առումով:

¹³ ԲԿԵՏ նախարարների կոնֆերանս, Երևանի կոմյունիկե, 2015 թ.:

¹⁴ Նշենք, որ 2015 թվականի միասնական վարկանիշով առաջին տասնյակը գլխավորում է Երևանի պետական համալսարանը, 2-րդը՝ Հայ-ռուսական սլավոնական համալսարանը, 3-րդը՝ Երևանի պետական բժշկական համալսարանը, 4-րդն՝ Ամերիկյան համալսարանն է, 5-րդը՝ Հայաստանի ազգային պոլիտեխնիկական համալսարանը, 6-րդը՝ Հայաստանում ֆրանսիական համալսարանը, 7-րդը՝ Ճարտարապետության և շինարարության Հայաստանի ազգային համալսարանը, 8-րդը՝ Խ. Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանը, 9-րդը՝ Վ. Բրյուսովի անվան պետական լեզվահասարակագիտական համալսարանը, 10-րդը՝ Հայաստանի պետական տնտեսագիտական համալսարանը:

Աղբյուրը՝ [www//ranking.armedu.am](http://ranking.armedu.am)

Սակայն բուհերի վարկանիշավորումը միանշանակ չի ընդունվում կրթության ոլորտի շահառուների կողմից: Այսպես, Եվրոպական ուսանողների միությունն ընդունեց հռչակագիր՝ ընդգծելով վարկանիշավորման թերությունները: Նախ և առաջ ուսանողները գտնում են, որ Բոլոնիայի գործընթացը առավելապես պետք է կենտրոնանա համալսարանների կողմից որակի ապահովման հաշվետվողականության և ոչ թե վարկանիշավորման վրա: Եթե որակի տեղեկատվությունը կողմնորոշիչ է դառնում ուսանողության համար, ապա վարկանիշավորումը սրում է բևեռացումը Արևմուտքի և Արևելքի միջև և ավելորդ անգամ ընդգծում կրթական դաշտի անհավասարությունը ԲԿԵՏ-ում:

Բացի այդ, ուսանողներն ընդդիմանում են բուհերի շուկայականացմանը՝ վարկանիշավորումը դիտելով բարձրագույն կրթության աճող շուկայականացման գործոն¹⁵: Նրանք գտնում են, որ վարկանիշները սպառնալիք են սոցիալական ուղղվածության տեսակետից և չեն կարող հիմնավոր կողմնորոշիչ դեր կատարել բուհի ընտրության գործում, քանի որ վարկանիշավորումը կրթական շուկայում թիրախավորվում է բուհի հեղինակության գովազդին և համապարփակ չի արտացոլում ուսանողի և դիմորդի շահերը:

Հետևաբար, մրցունակ կարող են համարվել բակալավրիատի և մագիստրատուրայի այն կրթական ծրագրերը, որոնք հասցեագրված են ուսումնառության գործընթացի շահառուներին և բավարարում են վերջիններիս պահանջները:

ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНОЙ ОРИЕНТАЦИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

НОННА ХАЧАТРЯН

За десять лет Болонского процесса в системе профессионального образования в РА достигнуты серьезные результаты. Тем не менее, процесс реформирования по-прежнему не охватывает глубинные свойства, целенаправленные на обеспечение качественного профессионального образования. В статье представлены пути образовательных реформ по цепочке “старшая школа - бакалавр - магистратура- аспирантура”.

¹⁵ St’u The Dangers of University Ranking System, //European Students Union, 2013.

Ключевые слова – Болонский процесс, старшая школа, бакалавр, магистр, постдипломное образование, результаты обучения.

THE SOCIAL ISSUES OF PROFESSIONAL EDUCATION

NONNA KHACHATRYAN

The professional educational system organized in Armenia has secured serious results during the ten-year membership in the Bologna. Nevertheless, the reform process is not considering deep-rooted properties that would secure quality vocational education. This article considers certain reform methods in the High school, Bachelor, Masters and Doctorates educational cycles, that have a social significance as well.

Key words – Bologna process, high school, bachelor, master, postgraduate education, learning outcomes.